

CSIHA Gábor
A szolgálati viszonyt és a rendfokozatot érintő mellékbüntetések
Magyarországon a XIX–XXI. században

A magyar állam mai anyagi büntetőjoga ezredévnyi fejlődés eredménye. Szankciórendszerének korábban különálló, ma integrált részét képező jogteste, a katonai mellékbüntetések – írott formában nyomon követhetően – mintegy négyszáz évet felölelően jöttek létre és rögzültek a pönalizációs gyakorlatban. Kiszámú, de mégis cizellált és korántsem periférikus jogintézményként vehetők számba.

A katonai mellékbüntetések jogintézményi kategóriája természetesen elválaszthatatlan a katonai büntetőjogi fogalmától, a katonai hierarchiát megjelenítő rendfokozatoktól és az ezekkel felruházott, az állam fegyveres szolgálatában álló személyek sajátos állomány- és szolgálati viszonyától.

Alapvetés, hogy katonai mellékbüntetés csak katona jogállású elkövetővel szemben alkalmazható, mégpedig olyannal szemben, aki egyrészt megfelel a büntető anyagi jogszabályban definiált katona (a Magyar Honvédség tényleges állományú, valamint a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja)¹ fogalmának, és legalább a büntetőeljárás alapjául szolgáló bűncselekmény elkövetésekor állományban volt. Megjegyzendő: a **katona** alatt mind a rendfokozattal bíró, mind a rendfokozat nélküli egyaránt értendő, a különbségtétel a katonai mellékbüntetések alkalmazhatósága tekintetében is érvényesül. E körben annak is jelentősége van, hogy milyen típusú – hivatásos, szerződéses, önkéntes tartalékos, hadköteles – az elkövető katona szolgálati viszonya.

A fegyveres szolgálati viszony – mint az általános munkaviszonytól elkülönülő – békeidőben az állományba vételi parancs, határozat alakszerű írásba foglalásával és kihirdetésével kezdődik, mely időponttól tekinthető büntetőjogilag katonának a szolgálatot vállaló egyén. Az önkéntes tartalékos katona pedig a kézbesített behívóparancson megjelölt időponttól áll szolgálati viszonyban.²

A szolgálati viszony a megszüntetéséről szóló parancs kihirdetéséig áll fenn. Így a jogerős bírói határozattal rendfokozatától vagy szolgálati viszonyától megfosztott elkövető mindaddig katona, amíg a bírói döntést az adott fegyveres szervezet vezetője, illetve az állományilletékes parancsnok igazgatási úton végre nem hajtja.³

Rendkívüli vagy megelőző időszakban hívhatják be a sorozott hadköteleseket, akik katonai szolgálata akkor kezdődik, amikor a területileg illetékes hadkiegészítési parancsnokság a kijelölt katonai szervezetnek személyüket átadja. A hadköteles szolgálata jogilag a leszerelő parancs kihirdetéséig tart. Minősített időszakban a honvédségen kívüli fegyveres állami szervezetek hivatásos állományú katonai szolgálatra nem hívható be.⁴

A katonai mellékbüntetések, az adott korszak szankciórendszerét alapul véve, osztályozhatjuk aként is, hogy csak és kizárólag mellék – főbüntetést súlyosbító – büntetesként vagy kiegészítő jellegét elhagyva, önállóan – mintegy főbüntetést – alkalmazták-e.

E mellékbüntetési nem alkalmazhatóságának jellemzője, hogy nem kizárólagosan katonai bűncselekmények miatt (volt) kiszabható, hanem más deliktumok elkövetése esetén is.

A katonai mellékbüntetések általános jellemzője, hogy mindig becsületfosztó vagy csorbító az elkövető katonai közösségén belül, de civil életterében is. Ugyanis az államot felépítő és működtető közösség, a társadalom mindig magasabb erkölcsi követelményeket támaszt az őt fegyveresen, az állami erőszak-monopólium birtokában szolgáló egyénekkel szemben.

A katonai mellékbüntetések az elérni kívánt büntetési célok – az általános megelőzés, valamint az egyéni visszatartás – maradéktalan érvényre jutását szolgálják, egyben a fennálló szankciórendszer hatókörét szélesítik, és eredményesen segítik elő a büntető ítélet egyéniesítését a katona bűnelkövető bűnügyében.

Külön figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egyenruha az állam hivatásrendi szolgálatát jeleníti meg. A rendfokozat viselése magában hordozza a társadalmi megbecsülést, amely tekintélyt kölcsönöz a rendfokozat birtoklójának a katonai életviszonyok között. A rendfokozat kifejezi viselője állománycsoportba tartozását, feljebbvalói, függelmi viszonyát, valamint a fegyveres erő keretében a beosztási szintet is. Utalok továbbá arra, hogy a fegyveres állami szervezetek működését, a szolgálati viszony létesítésének alapját pedig az állampolgári közösség áldozatvállalása, adója biztosítja, így ezen szervezetek tagjaival szemben természetes igényként fogalmazódik meg – magasabb fokú elvárásaként – a normakövető, a szolgálati eskü szerinti magatartás tanúsítása, illetve ennek folyamánként jeleníthető meg e törvényes működésbe vetett közbizalom és e közbizalom szülte társadalmi megbecsülés.

Ekként, ha a haderő vagy egyéb, állami örtestület tényleges állományú tagja bűncselekményt valósít meg úgy, hogy állományhoz tartozása köztudott, felismerhető, akkor jogellenes cselekménye nem

csak szolgálati viszonyát és rendfokozatát, de a fegyveres szervezete közbizalomban gyökerező megbecsülését is sérti vagy veszélyezteti. Így az állam büntetőigénye érvényesítésekor a sajátos katonai szempontoknak a katonai mellékbüntetések alkalmazásán keresztül is érvényre kell jutniuk. E felismerés több évszázadra nyúlik vissza.

A távoli múlt

Az államalapítást követően, mintegy négyszáz éven át sem az Árpádházi királyok, sem a későbbi uralkodók írásban fennmaradt törvényei, királyi rendeletei nem tartalmaztak katonai büntető anyagi jogi szabályokat.

Első írott forrásként Zsigmond király Brassóban, 1427 márciusában kiadott 9 cikkelyes hadiszabályzata vehető számba.⁵ Sem ez, sem a hasonlóaként kiadott 1435. évi hadi dekrétumok semminek sem utalást nem tartalmaznak katonai (mellék) büntetések meglétére, alkalmazására.

Szintúgy nem lelhetőek fel erre nézve adatok Mátyás király – aki már jól szervezett, nagy létszámú és állandó hadsereget tartott zsoldban – 1486. évi Nagy Dekrétumában,⁶ amely az addig szokásban volt, illetve írott hadijogot foglalta, gyűjtötte össze.

Témánk szempontjából alapvető fontossággal bír ugyanakkor BOCSKAI István erdélyi fejedelem uralkodásának utolsó évében, 1606-ban kiadott, 11 §-ból álló hadi fegyelmi szabályzata, mert már ebben fellelhetünk mai értelemben katonai mellékbüntetésként számba vehető büntetőjogi szankciót.

Eme regula 6. cikkelye⁷ a tiltott – más ezredbe tartozó egyén – állományba vételét rendelte büntetni a befogadó előljárónál, akit büntetésül rang- és becsületvesztésre ítélt. Ugyanezen büntetést írta elő a 7. cikkely az előjárói intézkedést elmulasztó parancsnoknál is. („*Item ha valaki megtolvajol valakit úton vagy házon, az kapitány tisztje vesztése alatt mind afféle tolvajt megölessen, ha nem művelné, ő Felsege megbüntesse a kapitánt törvény szerint.*”)⁸

Ez a büntetésfajta tartalmát tekintve a mai lefokozással hasonlatos, azzal a különbséggel, hogy a rangjától (beosztásától és rendfokozatától) megfosztott és becsületét vesztett katona szolgálati kötelme az ítélet jogerejével nem szűnt meg, mert továbbra is eleget kellett tennie védkötelezettségének, és csak a fejedelem vagy a vezénylő tábornok akaratóból volt a fegyveres kötelékből elbocsátható.

Rendkívül fontos jogtörténeti állomást jelent a II. RÁKÓCZI Ferenc nagyfejedelem által szerkesztetett, az ónodi országgyűléssel (1707) elfogadtatott **Hadi regulák, articulusok, edictumok és törvények.**⁹ Alapvető jelentőséggel bír a magyar katonai büntetőjog fejlődéstörténetében, mint az első egységes hadi büntető törvénykönyv.

E törvénykönyv a BOCSKAI-féle hadirendelkezéshez képest a katonai büntetések vonatkozásában cizellált, hiszen a rangvesztést négy különböző módon nevesítette, úgymint:

- degradáció, lefokozás (T. I. A. II. károkozás)
- tiszt és becsületvesztés (T. I. A. XXII. rekvirált szekér vagy marha elsikkasztása)
(T. I. A. XXIV. bűncselekményből származó tárgy tartása)
(T. I. A. XL. útonállás)
- tisztből kivetés (T. I. A. XXIII. engedély nélküli rekvirálás)
- tisztségtől megfosztás, cassatio (T. III. A. V. őrszolgálatban elalvás)

Továbbá egy újabb katonai büntetést is beiktatott bármely rendű, illetve állományú katonával szemben, és pedig a kicsapást. (T. VIII. A. II.) Ezt a táborhelyi gyűjtogatókkal szemben rendelte alkalmazni.

A katonai kötelékből kitaszítás (ignominiosa missio), azaz a kicsapás a római jogban gyökerező jogkövetkezmény volt.¹⁰ Joghatása a legénységi állományú személynél a mai értelemben vett szolgálati viszony megszüntetése, tiszteknél a lefokozás volt.

Figyelemre méltó, hogy – hasonlóan a BOCSKAI-féle hadicikkelyekhez – az első katonai büntetőtörvénykönyv sem rendelkezett a kiszabott katonai büntetések végrehajtásának mikéntjéről, továbbá azok nyilvántartási rendjéről.

A RÁKÓCZI-szabadságharc bukását, az 1711-es szatmári béke megkötését követő mintegy másfél évszázadban nem születtek tisztán magyar katonai büntetőjogi szabályzók, tekintve hogy a Magyar Királyság nem rendelkezett önálló reguláris haderővel. A magyarországi hadkiegészítésű, (sorozású) ezredes a császári hadsereg kötelékébe tartoztak, így rájuk is a HABSBURG-uralkodók szakemberei által létrehozott katonai jogot alkalmazták.

Gyökeresen változott a helyzet az 1848-as márciusi eseményekkel, majd az V. Ferdinánd király által szentesített, úgynevezett áprilisi törvények magyar országgyűlés általi megalkotásával és hatályosításával.

Létrejött a magyar kormányzati hatalom csúcsszerve, a Minisztérium (kormány), benne a hadügyminiszteri poszttal. Az országgyűlés pedig 1848-ban törvényt alkotott a nemzetőrség létrehozásáról.¹¹ Ez önálló, terület- és rendvédelmi feladatokra rendelt, túlnyomóan önkéntesekből álló fegyveres, katonai hierarchiába állított szervezet volt. Önmagában azonban elégtelennek mutatkozott a Magyar Királyság külső védelmére és belső rendjének, valamint szuverenitásának megóvására. A Bécsben székelő császári haditanács többfrontos – délvidéki, felvidéki, erdélyi – háborút indított, így égetően szükségessé vált a sorozott reguláris magyar haderő megszervezése. Ez lett a zászlóalj szinttől felépített, hivatásos tiszti és altiszti karral rendelkező honvédség.

A százezres tényleges állományú fegyveres erő hadrafoghatósága – anyagi ellátottsága mellett – alapjaiban függött fegyelmi viszonyaitól, rendjétől. Ez utóbbi biztosítására természetesen szükség lett volna törvényalkotásra, azonban a hadi szerencse fordultával a Debrecenbe menekített országgyűlésnek nem volt ideje katonai büntetőtörvénykönyv megalkotására. Helyette osztrák mintára támaszkodó rendeleti jogalkotás folyt a hadügyminisztériumban, háttérben a Nemzetőrségi Tanács kodifikációs, előkészítő tevékenységével. Így készült el 1848 végére az **Ideiglenes Fegyhatalmi Szabályzat**, amely egyaránt tartalmazott büntető és fegyelmező rendelkezéseket, lényegét tekintve mindkettőt egy eljárásrendbe sorolva.¹²

E szabályzat – időközbeni kiegészítéssel – ugyancsak ismerte a becsületcsorbító (mellék) büntetéseket. Újabb nemként nevesítette a katonai, illetve polgári érdemjelek elvesztését. A hagyományosak között volt a tisztségtől (beosztástól) megfosztás, valamint a lefokozás, melyek becsületvesztés (infamia) kimondásával voltak súlyosbíthatók.

A lefokozás – korabeli szóhasználatlal lejjebbítés – két fajtája volt szabályozott a hivatásos állományánál. Az ideiglenesen, fél év időtartamra kiszabott, mely tartalmát tekintve a mai fegyelmi fenytésként is szabályozott, rendfokozatban visszavetésként értékelhető. A másik a végleges degradáció, amely közlegényi (honvéd, nemzetőr), azaz rendfokozat nélküli beosztásba és illetménybe visszasorolást eredményezett, de a szolgálati viszony megszüntetését és a kötelékből való elbocsátást nem vonta maga után.

Mellékbüntetésként a kiszabott halálbüntetés előtt alkalmazandóként nevesítették – de csak főtiszti, tábornoki rendfokozatú elítélteknél, golyó általi végrehajtás esetén – a tisztségtől megfosztást (cassatio). Kötel általi halálbüntetésnél pedig megszegyenítő jelleggel a becsületvesztést írták elő, amely joghatályát tekintve a kicsapással volt megegyező, így az elítélt már jogilag nem volt katona a kivégzésekor.

Az átmenetinek szánt hadiszabályzat a mellékbüntetések végrehajtásának nyilvántartására nézve nem adott útmutatást.

A szabadságharc leverését követően, az 1849. augusztus 13-i világosi fegyverletétel után a reguláris honvédség – a komáromi vár védőit leszámítva –, valamint a nemzetőrkötelékek felbomlottak, feloszlottak. Azonban a nemzeti őrseregről rendelkező törvényt formálisan nem hatálytalanították.

A Magyarországon állomásozó császári haderő büntető, fenytítő jogaként I. Ferenc József császár 1855. január 15-én, július 1-jei hatállyal új osztrák birodalmi katonai büntetőtörvénykönyvet léptetett életbe. E pátenst sosem cikkelyezte be a magyar országgyűlés, így formálisan sosem volt magyar jog szerinti törvény. Ennek ellenére a magyar katonai büntetőbíráskodásban 1931. január 31-ig alkalmazásban volt. Az 1868-ban tetszhalálából felélesztett honvédségnél, továbbá a népfelkelő alakulatoknál, valamint a Magyar Királyi Nemesi Testőrségnél, a Magyar Királyi Koronaőrségnél, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrségnél továbbá 1876-tól az Erdélyi Magyar Királyi Csendőr Ezrednél, illetve 1881-től a Magyar Királyi Csendőrségnél szolgálatba vett, katonai státusú elkövetőkkel szemben voltak kiszabhatóak a szankciói. Később a személyi hatálya az újonnan, katonai rendben létesített őrtestületek (például darabont testőrség) szolgáló katonáival bővült.¹³

A császári kódex szankciórendszere tartalmazta a katonai rendfokozatot, illetve a szolgálati viszonyt érintő katonai büntetéseket. Ezeket önállóan vagy mellékbüntetésül – korábbi szövegezéssel következményként – lehetett kiróni. Típusai voltak:

Tisztségtől megfosztás (cassatio 32. §). Csak tiszt vagy azzal hasonló állású katonai tisztviselő (ezredorvos, hadbiztos, számvevő stb.) egyénnel szemben volt kiszabható, míg altisztekkel és legénységi állományúakkal szemben alkalmazására nem kerülhetett sor. Joghatása:

- meglévő állástól és beosztástól megfosztás, annak újbóli elérésére való alkalmatlanság, rendfokozat elvesztése;
- közcímek, méltóságok, rendjelek, vitézségi és díszjelek elvesztése, valamint az ezekkel járó javadalmazásból, nyugdíjból kizárás;
- külföldi rendjelek hazai viselésének megtiltása;

- kötelezően kiszabandó volt szökésre szövetkezés (227. §) és szökés (204. §) esetén minden időben, továbbá háborúban gyávaság esetén (256. §), illetve ha a szolgálatból kilépett, de katonai rendfokozatot viselő tiszt a monarchiával hadban álló ország szolgálatába állt, mielőtt a császártól (1867-től magyar királytól) nyert rendfokozatát visszaadta volna (300. §).¹⁴

Elbocsátás 33.§. E büntetés tiszttel, vele azonos jogállású katonai tisztviselővel, rangosztályba be nem sorolt havidíjjal – azaz törzsörmesterrel – és hadapródokkal (tisztjelöltekkel) szemben volt alkalmazható. Joghatása:

- állás és beosztás, valamint viselt rendfokozat elvesztése a nyugdíjjal egyetemben, de az elkövető más állami szolgálatba léphetett királyi engedéllyel, vagy ellátását kaphatott miniszteri engedéllyel;
- e büntetés jogerő esetén nem eredményezte a rendjelek, díszjelek elvesztését;
- alkalmazása esetén háborúban a király külön engedélyével volt leszerelhető az elítélt a kötelékből (1889. évi VI. tc. 52. §);
- alkalmazható volt, ha a tettes bűnismétlő volt, nyereségvágyból cselekedett vagy a közerkölcsöt sértette (87. §, 269. § a., c., g., h. pontjai), továbbá háború idején önkényes eltávozás esetén (213. §), ha a szolgálatra nézve hátrány állt be.¹⁵

Lefokozás (degradacio 35. §) Közlegénynél magasabb rendfokozatú (tényleges vagy címzetes) egyénekkal szemben altisztekig (tizedes, szakaszvezető, őrmester) bezárólag, illetve örvezetőkkel szemben volt kiszabható. Jogkövetkezményei:

- közlegényi rendfokozat nélküli állományba kerülés, legalacsonyabb zsoldosztályba visszavetés;
- büntetteknel időkorlátozás nélkül, szökésnél végleges kizárás az előléptetés lehetőségéből, de a rendfokozatba és illetményosztályba előresorolásra képtelenség nem az ítélettel volt kimondható;
- altiszti jutalom, illetve szolgálati díj elvesztése ítéletben nem volt rögzíthető;
- csendőrnél, ha állományba vétele előtt volt katonai rendfokozata (habár arról a csendőri szolgálatba lépést megelőzően le kellett mondania), abból is le kellett fokozni, és védkötelezettsége esetén visszahelyezték a hadseregbe;
- hadapródnál, ha volt altiszti rendfokozata, akkor nem lefokozást kellett kimondani, hanem a hadapródi cím elvételére került sor, amely a viselt rendfokozat elvesztésével is járt.¹⁶

A büntetési nemek közül a kötél általi halálbüntetés előtt a katonai jogállástól megfosztást, a kötelékből kitaszítást kicsapatással (45. §) fogatosították. Ez a tiszteknél a cassatiót, nem szolgálatra kötelezetteknel az elbocsátást, altiszteknél, legénységnél a lefokozást eredményezte. A kötél általi halálbüntetés együtt járt még minden nemű díszjelek, nemesség, közcím, akadémiai fokozat és méltóság elvesztésével.

Az első átfogó magyar katonai perrendi szabályozó, a honvédség bűnvádi perrendtartásáról szóló törvény akként rendelkezett, hogy a rangvesztést kimondó ítélet az illetékes parancsnok végrehajtható – azaz jogerősítő – záradékának közzétételével fogatosítható.¹⁷

A közelmúlt

Az 1855. évi oktrojált osztrák büntetőtörvénykönyv 1931. február 1-jétől¹⁸ nem volt alkalmazható, helyét átvette a második önálló magyar katonai büntetőtörvénykönyv.¹⁹

Ez az 1. §-ában akként rendelkezett, hogy a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre, mind a közönséges, mind a katonai büntettek és vétségek tekintetében az általános büntetőtörvényeket kell alkalmazni, amennyiben a katonai büntetőtörvénykönyv mást nem rendel.

A büntetőtörvénykönyv különös része – eltérően az osztrákétól – már csak a katonai bűncselekmények fajtáit tartalmazta, míg az általános rész azokat az eltéréseket, katonai jogi specialitásokat vette számba, amelyek az akkor hatályos polgári büntetőtörvénykönyvben, az úgynevezett *Csemegi-kódex*-ben nem voltak szabályozva.²⁰

A polgári büntetőtörvénykönyv szankciórendszere a katonai büntetőeljárás személyi hatálya alatt álló egyénekkal szemben alkalmazandó volt, így a katonai szolgálati jogállást érintő mellékbüntetésként alkalmazták a hivatalvesztést.²¹ E mellékbüntetés joghatása volt, hogy alkalmazásával – szabadságvesztés főbüntetés mellett – a hivatalvesztésre ítélt személy elvesztette a kinevezéssel nyert szolgálati állását.

A két világháború közötti Magyar Királyi Honvédség, valamint a katonailag szervezett őrtestületek (Magyar Királyi Csendőrség, Magyar Királyi Testőrség, Magyar Királyi Vámőrség, Magyar Királyi Koronaőrség, Magyar Királyi Folyamőrség, Magyar Királyi Képiselőházi Őrség) hivatásos állománya kinevezés által nyerte el első beosztását és rendfokozatát. A hivatalvesztésre ítélt katonát a kötelékből igazgatási úton el kellett bocsátani. Azonban a polgári büntetőtörvénykönyv – természetesen

leg – nem rendelkezett *expressis verbis* a hivatalvesztést elszenvedő katona jogállású személy katonai rendfokozatának elvesztéséről, ilyen jogkövetkezményt nem tartalmazott.

A katonai büntető törvénykönyv (20. §) ezért a katonai büntetőbíráskodásban – és csak ott – alkalmazható különleges mellékbüntetésként szabályozta a lefokozást (rangvesztést).²²

A lefokozásnak azzal a tényleges, avagy nem tényleges állományú katonával szemben volt helye, aki bármilyen – tehát tényleges vagy címzetes – katonai rendfokozatot vagy karpaszományt viselt, esetleg a legalacsonyabbnál magasabb zsoldban részesült.

Az imperatív szabályozás szerint e katonai mellékbüntetést alkalmazni kellett, ha a bíróság:

- Hivatalvesztés mellékbüntetést alkalmazott, a Btk-ban meghatározott különös részi tényállások esetén. De ha a főbüntetés a 6 hónapi fogház, államfogház fokozatú szabadságvesztést nem haladta meg vagy a főbüntetés pénzbüntetés volt, a hivatalvesztés mellőzhető volt.

- Viselt hivatal vagy állás elvesztését mondta ki, csak a *Csemegi-kódex* szerinti tényállásnál.

- Szakképzettséghez kötött hivatástól vagy foglalkozás gyakorlásától tiltotta el az elítéltet. Csak a büntető törvénykönyv által megjelölt esetekben azzal, hogy a bíróság belátásától függött az alkalmazása, 6 hónapot meghaladó fogházbüntetés kimondása mellett is.

- Az elítélés büntetési alakzatú bűncselekmény miatt történt.

- Az elbírált tett vagy következményei olyanok voltak, melyek miatt az elkövető katona a szolgálat hátránya vagy állása tekintélyének sérelme nélkül rendfokozatában nem maradhatott.²³

A lefokozás mellőzhető volt a fenti felsorolás 2. és 4. részében jelölt esetekben, ha a bíróság főbüntetésül pénzbüntetést, elzárást, fogházat vagy egy évet meg nem haladó börtönt szabott ki. A lefokozás nem volt mellőzhető, ha azt a katonai büntető törvénykönyv különös részi rendelkezése előírta, vagy ha a bíróság tiszttel (hasonló állásúval) szemben alkalmazott börtönbüntetést, illetve ha a szabadságvesztés végrehajtási fokozataként államfogházról rendelkezett a hadbíró.

A lefokozás következtében az elítélt elvesztette viselt rendfokozatát, rendfokozat nélküli besorolású lett. Emellett nyugdíjigénye, nyugdíja vagy kegydíja is elveszett. A karpaszomány viselésére jogosultság azonban csak közigazgatási úton volt elvonható.²⁴

Mind a hivatalvesztés alkalmazásakor (16. §), mind a lefokozás foganatosítása következtében (21. §) az elítélt szolgálatteljesítési, azaz hadkötelezettsége nem szűnt meg, a megszüntetés csak külön igazgatási döntéssel volt végbevihető.

A Magyar Királyi Honvédségről szóló törvény alapján az önkéntesen szervezett hadseregből a lefokozott tisztet vagy hasonállásút automatikusan elbocsátották,²⁵ ez azonban a hadkötelezettségen alapuló haderőre áttérés – 1935-től – után már nem volt élő rendelkezés.

Ebben az időben a katonai rendbe szervezett őrtestületek lefokozott tagjainak szolgálati viszonyát a felügyeletet ellátó miniszter külön rendelkezésével számolták fel.²⁶

A katonai büntető törvénykönyv a lefokozás kiszabásának kötelező eseteként a szökést, valamint a szökésre szövetkezést (100. §), továbbá a gyávaságot (112. §) nevesítette, illetve azt, ha a tiszttel vagy hasonállásúval szemben börtönbüntetést szabtak ki. Büntettként kellett azokat az esetek is kezelni, ahol a bírói eljárás – korrekcionális – során vétségben állapította meg a vádlott bűnösségét a hadbíró.²⁷

A lefokozáson túl a katonai büntető törvénykönyv is tartalmazott szabályt az 1848-ban meghonosított mellékbüntetésről, a belföldi rend- és díszjelek birtoklásának megszüntetéséről és a külföldi rend-, illetve díszjelek viselésének eltiltásáról. E mellékbüntetés katonai jellegét az adta, hogy az említett kitüntetések egyrészt szolgálati érdemekért voltak kaphatók és egyenruhán voltak viselhetők. Nyilvánvaló, hogy a magasabb tárgyi súlyú bűncselekményt elkövető, így erkölcsileg ellehetetlenült katonáktól el kellett vonni ezen elismerések viselésének jogosultságát. Ezért rendelkezett a törvény (15. §) akként, hogy a hivatalvesztésre nem ítélt katonával szemben akkor is alkalmazni kell e mellékbüntetést, ha büntetés miatt ítélték el. Korrekcionálás esetén e mellékbüntetés a törvény erejénél fogva nem hatályosult. E mellékbüntetést általában a lefokozással együtt szabták ki, azonban a katonai bíróságnak lehetősége volt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmény fennálltakor alkalmazásától eltekinteni.²⁸

A katonai büntető törvénykönyv még egy – korábban katonai büntetésként, majd intézkedésként alkalmazott – jogintézményről, a kicsapásról is rendelkezett. Eszerint (7. §) a kötél általi halálbüntetés végrehajtása előtt kellett mondani a katona elítélt kötelekből kizárását.²⁹

A katonai büntető törvénykönyv a trianoni békediktátum teremtette irredenta légkörben jött létre. A terület-visszacsatolások, a sokasodó katonai konfliktusok, majd az ország második világháborús részvétele miatt mind gyakrabban alkalmazták. E törvény túlélte a világhégést, a királyság mint államforma 1946. február 1-jei megszűnését is.

Helyét az 1948. december 30-án kihirdetett – jogtörténeti szempontból 3., egyben önálló törvénykönyvként az utolsó – katonai büntetőkódex vette át. E törvény is szervezeten illeszkedett a *Csemegi-*

kódex szankciórendszeréhez. A hivatalvesztés tekintetében átvette a katonai büntető törvénykönyv korábbi rendelkezéseit, amikor kimondta (12. §), hogy e mellékbüntetés alkalmazásával az elítélt katonai szolgálati kötelezettségei mindaddig fennállnak, amíg erre nézve külön intézkedést – miniszteri döntést – nem hoznak.³⁰

Ugyanakkor átformálták a büntetőtörvénykönyv általános részét. A csemegi-kódexbeli hivatalvesztés mellékbüntetését felváltotta – ahhoz hasonlóan – a közügyektől eltiltás. Az ilyen mellékbüntetéssel sújtott elítélt elvesztette közszolgálati állását, hatósági kinevezéstől vagy megerősítéstől függő állásra nem volt alkalmazható. Ekként alapjaiban érintette a katona jogállású elkövetők állami alkalmazhatóságát, szolgálati viszonyban tartását. A közügyektől eltiltás azonban nem foglalta magában a viselt, megszerzett katonai rendfokozat elvesztését is, így, természetesen, kiegészítő szankcióként továbbéltek a lefokozás fentiekben kimunkált szabályai is.³¹

A 3. katonai büntető törvénykönyv továbbfejlesztette a katonai mellékbüntetések rendszerét, mert a lefokozás „ikertestvéreként” megalkotta a rendvédelmi őrtestületek hivatásos állománya vonatkozásában az állásvesztést, illetve az 1848–1849 hagyományokból merítve az ideiglenes lejjebbítés újraszabályozásával emelte be a törvénybe a rendfokozatban visszavetést, továbbá létrehozta az előléptetésből kizárást.³²

A lefokozás (14. §) alkalmazására a Honvédség (1951-től Magyar Néphadsereg), a Határország és a Karhatalom (1949. év végi összevonásuk után, 1950. január 1-jétől Államvédelmi Hatóság), valamint a hivatásos légoltalmi szervezet tényleges állományú rendfokozatot viselő tagjaival szemben akkor kerülhetett sor, ha a katona a fegyelem veszélyeztetése, a szolgálat hátránya vagy a rendfokozat tekintélyének sérelme nélkül nem viselhetne rendfokozatot. Kötelezően volt alkalmazandó hivatalvesztés, közügyektől eltiltás kimondása mellett.

Joghátrányként a hivatásos vagy tartalékos katona elvesztette a rendfokozatát, legénységi állományú honvédként azonban védkötelezettségének a továbbiakban is eleget kellett tennie, behívható is volt.

A hivatásos katona (későbbiekben a továbbszolgálók is) fennálló szolgálati viszonya a lefokozás kimondásával, a jogerő beálltával katonai igazgatási aktussal megszűnt, így tartalékállományba került, s mivel nyugállományba nem volt helyezhető, nyugellátási igényét elvesztette. Az igényjogosultság tekintetében eltérően az eljáró bíróság rendelkezhetett.

A katonai büntető törvénykönyv különös részében nem tüntettek fel egyetlen bűncselekményt sem, amelyre nézve kötelezően alkalmazandó lett volna a lefokozás vagy az állásvesztés. Azonban tételesen rögzítette a norma, az egyes alcímekben, hogy mely esetekben kell alkalmazni kötelezően a hivatalvesztést, illetve mellékbüntetését a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére.

A magyar állam rendőri szervezetei 1944. június 21-ig polgári fegyveres szervezetek voltak. 1944. június 21-én a rendőrséget katonailag szervezett testületté nyilvánították, és közös irányítás alá vonták az addig is katonai rendű csendőrséggel.³³ A rendőrségen belül előírt rangosztályokat a rendelet átalakította katonai rendfokozatokká, a rendőri erőket pedig a Honvédség hadrendjébe utalta. A rendőrség rendfokozatot viselő tagjaira katonai bíraskodást írt elő. E jogi normát csak a rendőrségről szóló 1955. évi tvr. helyezte hatályon kívül.³⁴

A katonai rendfokozatok használata fennmaradt a második világháború után újjászerveződő rendőrségnél, majd 1946-tól fokozatosan a többi rendvédelmi őrtestületnél is átvették. Így a letartóztató intézeti (büntetés-végrehajtási) őrségnél, az állami tűzoltóságnál, az 1950. január 1-jétől működő ÁVH-nál, végül 1952-től a pénzügyőrségnél.³⁵

Ezen rendvédelmi szervezeteknél – az ÁVH kivételével, mely a honvédség és abból az ÁVH-ba átemelt honvéd határország, továbbá a hivatásos légoltalmi szervezet katonai állását osztotta – szabályozták az új katonai büntető kódexben speciális mellékbüntetésként az állásvesztést (122. §). Az egyenruházott rendvédelmi testületek tagjai a katonai rendfokozatokkal megegyező elnevezésű testületi rendfokozatot viseltek, míg egyes úgynevezett irodai beosztásokban nem voltak rendfokozatok, csak ahhoz mért besorolások.³⁶

Mivel a viselt rendfokozat nem katonai, hanem testületi jellegű volt, így ezen hivatásos állományúakkal szemben a lefokozás mint katonai rendfokozatot érintő mellékbüntetés nem volt kiszabható. Az állásvesztés joghatálya egyebekben azonos volt a lefokozással. Ezen túl az állásvesztésre ítélt rendőr, pénzügyőr stb. külön igazgatási döntéssel volt lefokozható, ha az állományba vétele előtt tartalékos katonai rendfokozatot szerzett.³⁷

Az állásvesztés kimondására nem kerülhetett sor, ha a bíróság a közügyektől eltiltást alkalmazta,³⁸ mert az jogkövetkezményként magában hordozta az állásvesztést is, függetlenül attól, hogy tételesen a testületi rendfokozat elvesztését külön nem nevesítette.

A rendfokozatban visszavetés (16. §) akkor volt alkalmazható, ha a lefokozás (állásvesztés) törvényi előfeltételei nem álltak fenn, de a rendfokozattal járó kötelezettségek ellátására alkalmatlannak bizonyult a vádlott.

E mellékbüntetés csak tényleges állományú személlyel szemben volt alkalmazható, de időtartamát a jogszabály nem jelölte meg. A törvényi szabályozás további furcsasága, hogy a rendfokozathoz társított kötelezettségekről szól, ugyanakkor ezeket normatív szabályozókban nem fektették le, szemben a beosztáshoz előírt kötelezésekkel. Ez utóbbiak megsértése azonban a rendfokozat tekintélyének sérelmével is járt, így ha az elkövető magatartása bűncselekményt valósított meg, a rendfokozatban visszavetés kiszabható volt. Fegyelemsértés esetén ugyanakkor lehetőség nyílt alacsonyabb beosztásba helyezésre is.³⁹

A rendfokozatban visszavetés elvileg bármely alacsonyabb, rendszeresített rendfokozatban megtörténhetett, bár a hadbírói gyakorlatban az nem fordult elő, hogy tiszthelyettest tisztesi, tisztet pedig tiszthelyettesi rendfokozatba soroltak volna vissza. Arra nem volt mód, hogy hivatásos katonát olyan tisztesi rendfokozatba vessenek vissza, amit csak továbbszolgáló vagy sorkatona viselhetett.

E mellékbüntetés szélesebb szabályozással bírt a jelenlegihez képest, mert az eljáró bíróság kimondhatta az alacsonyabb fizetési fokozatba visszavétést is, mely visszavetés nem lehetett alacsonyabb a rendfokozathoz előírt legkisebb fizetési fokozatnál. E bírói rendelkezés mellőzése esetén a rendfokozati illetmény sorolódott vissza a visszavetés szerinti szintre.

Az előléptetésből kizárás (17. §) kimondására abban az esetben volt mód, ha a tényleges állományú katona alkalmatlannak mutatkozott arra, hogy a magasabb rendfokozattal járó követelményeknek megfeleljen. Időtartama egy és öt év közötti vagy végleges volt. Ezen idő alatt az elítélt fizetési fokozatban sem léphetett elő. Kezdőnapjaként az az időpont volt megjelölve, mely napon az adott rendfokozatban a várakozási idő eltelt. Egyes rendfokozatokhoz – főtörzsörmeister, alezredes és az ennél magasabb rendfokozatok – azonban nem volt rendelve várakozási idő. E rendfokozatokat viselő elkövetők e katonai mellékbüntetéssel nem voltak sújthatók.

A törvényi meghatározás egyébiránt bírói mérlegelésnek engedett teret tekintve, hogy – hasonlóan a rendfokozatban visszavetéshez – a rendfokozattal járó követelményeket sehol nem írták körül.

A rend- és díszjelek elvesztése, mint másod alkalmazású mellékbüntetés (18. §) kiszabására abban az esetben került sor, ha a büntetőbíróság a vádlottat politikai jogai gyakorlásában nem függesztette fel, de az elbírált bűncselekmény jellege folytán nem volt a továbbiakban méltó a korábbi, erkölcsi elismerésül szolgáló kitüntetései viselésére. Ennek a tartalma az általános büntető törvénykönyv rendelkezéseihez képest szélesebb hatókörű volt, mert a polgári mellett a katonai elismerések vonatkozásában is alkalmazható volt. A korábbi gyakorlat szerint, bírói mérlegelés után, e mellékbüntetést a lefokozással (állásvesztéssel) egyetemben szabták ki.

A harmadik katonai büntetőkódex 1962. június 30-ig maradt hatályban, helyét az első, integrált büntető anyagi törvénykönyv vette át.⁴⁰

E jogszabály tovább finomította a közügyektől eltiltás (48. §) hatályosulásának körét, beemelve a rendelkezést, hogy az ezen mellékbüntetéssel sújtott személy – akár tartalékos vagy nyugállományú is – katonai rendfokozatot nem viselhet, ilyet meg nem szerezhet. Szakított továbbá azzal a gyakorlattal, hogy a különös részi tényállásoknál jelölte volna meg kötelező alkalmazásának eseteit. Helyette a végrehajtandó szabadságvesztés főbüntetés mellett volt kiszabható e mellékbüntetés, amennyiben a bűnügy releváns körülményei folytán a vádlott méltatlanná vált a közügyekben való további részvételre.

A viselt rendfokozat jogerővel történt elvesztése a tényleges szolgálati viszonyban álló elkövető kötelezéstől történő elbocsátását vonta maga után. Rendfokozat nélküli elítéltnél, sorállományú katonánál a leszerelésre igazgatási úton, a főbüntetés végrehajtásának megkezdése előtt sor került.

Az 1961. évi büntető törvénykönyv Átszabta a katonai mellékbüntetések körét. Egyrészt a rend- és díszjelek elvesztése beolvadt a közügyektől eltiltás joghatályaiba, míg az állásvesztést, mint különálló mellékbüntetést, kiiktatták a szankciórendszerből.⁴¹

A törvény végrehajtási normája, eligazítást ad, hisz a katonákra vonatkozó büntető anyagi jogi rendelkezések személyi hatályát a lefokozásra nézve is úgy rögzítette, hogy katonának egységesen a néphadsereg, a határőrség, a karhatalom és a légoltalom tényleges állományú tagjait, valamint a rendőrség és a büntetés-végrehajtási őrség hivatásos állományú tagjait tekintette.⁴² A későbbiekben a fegyveres testületek közül a munkásőrség hivatásos és társadalmi megbízatású állományával bővült a kör, míg a rendvédelmi szervezetek – Vám- és Pénzügyőrség, allami tűzoltóság – hivatásos állománya az 1957 február 1-je után már nem volt büntetőjogilag definiált katona jogállású.⁴³ Emellett különös státust élvezett az 1958-ban önálló, fegyveres, egyenruházott testületként felállított BM Kormányőrség, mert hivatásos állománya szolgálati viszonyára a Népköztársaság Elnöki Tanácsi határozatok voltak

az irányadóak.⁴⁴ E körben a rendőrséghez hasonlított, mégsem volt katonai jogállású egyetlen kormányőr sem. Rájuk katonai mellékbüntetések – a két említett rendvédelmi testület tagjaihoz hasonlóan – nem voltak kiszabhatók.

Az integrált büntető törvénykönyv miniszteri indokolását – miszerint tartalékos bűnelkövető személy is lefokozható – elutasító joggyakorlatot alakított ki a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma, amikor több döntésében is kimondta, hogy a katonai mellékbüntetések csak az elkövetéskor tényleges állományban lévő elkövetőkkel szemben alkalmazhatók.⁴⁵ Az elkövetés előtt leszereltekkel szemben – mivel jogilag csak polgári személyeknek tekinthetők – már nem lehetett alkalmazni e speciális mellékbüntetéseket.

Az egységes büntető törvénykönyvben a katonai mellékbüntetések körülírásai leegyszerűsödtek. Hasonlatosan a katonai büntető törvénykönyvhez nem volt feltüntetve a különös részben, mely bűncselekmény megállapítása esetén kötelező alkalmazásuk. Zsinórmérték a bírói mérlegelés volt, a törvény szövegezése erre utalt.

A becsületfosztó lefokozást (110. §) akkor kellett kiszabni, ha megállapítható volt, hogy a vádlott a rendfokozat viselésére méltatlanná vált. Ennek eldöntésére az eljáró bírónak vizsgálnia kellett az elbírált bűncselekmény valós tárgyi súlyát, társadalomra veszélyessége fokát, jellegét, katonai fegyelmre és a hierarchikus viszonyokra gyakorolt hatását, a vádlott szolgálati és bűnügyi előéletét.

Az 1961. évi V. törvényben felhívott rendvédelmi őrtestületek hivatásos tagját fokozták le, aki rendelkezett tartalékos katonai rendfokozattal is, a bíróságnak külön kellett az ettől való megfosztásról is rendelkeznie, hiszen a testületi rendfokozat jogilag nem volt katonai rendfokozat.⁴⁶

A katonai becsületet csorbító, rendfokozatban visszavetést (111. §) akkor lehetett alkalmazni, ha a lefokozást eredményező valamennyi körülmény nem állt együtt, a rendfokozattal bíró elkövető az állományban megtartható volt, de az elkövetett bűncselekmény a viselt rendfokozat tekintélyének sérelmével járt. Rendfokozat nélküli honvédeknél (határőrnél) e mellékbüntetés nem volt kiszabható.

A törvény konkretizálta, a kialakított gyakorlatból átvéve, hogy ezen mellékbüntetést csak egyazon tiszti, tiszthelyettesi, tisztési állománykategórián belül és csak eggyel alacsonyabb rendfokozatot eredményezően lehet kiszabni. A szabályzástól fakadóan táborszolgai rendfokozatú személy nem volt vele sújtható, sorállományú tisztelnél, tiszthelyettesnél pedig nem volt célszerű az alkalmazása, tekintve hogy legrövidebb időtartama egy év volt, míg a sorkatonai szolgálati ebben az időszakban kettő év. Hasonló indokok miatt nem volt alkalmazásban szolgálatra behívott tartalékos állományúaknál sem.

Az ugyancsak dehonesztáló, a soron következő előléptetésből kizáró mellékbüntetés (112. §) csak hivatásos állományú személlyel szemben volt kiszabható, ha a bűncselekmény a viselt rendfokozat tekintélyét veszélyeztette, s az előléptetésre méltatlanná – tulajdonképpen alkalmatlanná – vált az elkövető. Alapfeltétel volt a szolgálatban megtarthatóság, tehát alkalmazása csak olyan főbüntetés mellett jöhetett szóba, amely nem eredményezett kötelékből eltávolítást. Időtartama egy vagy két év lehetett.

A rendfokozatban való visszavetés és a soron előléptetésből való kizárás katonai mellékbüntetés hatálya nem zárta ki, hogy az elítélt – például kimagasló helytállásért – soron kívüli előléptetésben részesüljön.⁴⁷

A jelen és a jövő

Az első, a polgári és a katonai büntető anyagi jogot egységes szerkezetbe foglaló büntető törvénykönyv mintegy másfél évtized elteltével új váltotta fel. A ma is hatályos szankciórendszerben fellelhetők mind a katonai mellékbüntetések, mind a közügyektől eltiltás. Ez utóbbi szabályozása joghatását tekintve megegyezik az 1961. évi kódexével, azzal az el nem hanyagolható különbséggel, hogy csak szándékos bűncselekményért kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztés büntetés mellett alkalmazható. Joghatályát tekintve magában foglalja a legsúlyosabb katonai mellékbüntetés, a lefokozás minden jogkövetkezményét.⁴⁸

Az 1974. július 1-jén hatályba lépett büntető törvénykönyv a tekintetben is újdonsággal szolgált, hogy új katonai mellékbüntetést emelt be a kódexbe, a szolgálati viszony megszüntetését.⁴⁹ Ezt és a lefokozást már önállóan, főbüntetés helyett alkalmazott büntetésként engedni kiszabni. A büntetőjogi szankciórendszer további fejlődéseként e két katonai mellékbüntetés 2010. május 1-jétől mint katonai büntetés alkalmazható más büntetés mellett vagy három évnél nem súlyosabban büntetendő szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett delictum esetén önállóan, kivéve ha egyidejűleg közügyektől eltiltást is kiszabnak.⁵⁰

A tanulmány megalkotásakor még hatályos normaszöveg előírja (88. §), hogy az önállóan alkalmazott mellékbüntetések közül egy időben csak egy szabható ki. Az azonban a két említett katonai (mel-

lék) büntetés relációjában nem bír jelentőséggel, hiszen a lefokozás joghatása magában hordozza a szolgálati viszony megszüntetésének minden jogkövetkezményét.

A szűkítő rendelkezés akkor kap teret, ha a két legsúlyosabb katonai mellékbüntetésnek más önállóan is kiszabható mellékbüntetéssel, például foglalkozástól eltiltással kell konkurálnia. Annak azonban nincs akadálya, hogy a polgári és a katonai mellékbüntetését a főbüntetéssel egyetemben, egymás mellett szabják ki. Ezen megállapítás alól csak a közügyektől eltiltás képez, szükségképpen, kivételt.

A legújabb katonai mellékbüntetés létrehozásának az a felismerés volt az alapja, hogy az egyre bonyolultabb fegyverzeti rendszerekre kiképzést kapott hivatásos, illetve továbbszolgáló állomány azon tagjai, akik békében követtek el olyan bűncselekményt, amely miatt a további katonai szolgálatban a fegyveres erők tekintélye, közmegbecsülése sérelme nélkül nem volt megtartható, rendkívüli helyzetben a tartalékállományból reaktiválhatók legyenek a hadibeosztáshoz rendszeresített rendfokozattal.

A honvédelmi szabályzók jelenleg már nem ismerik a tartalékos állomány viszonyt. Azonban a 2001. évi a honvédség szerződéses és hivatásos állományú katonáinak jogállásáról szóló törvény bevezette az önkéntes tartalékos állomány fogalmát⁵¹ Ez olyan, szerződéssel létrejövő szolgálati forma, melyben az önkéntes sajátos honvédelmi érdekből vállalja a rendelkezésre állást, valamint azt, hogy behívó parancsra a soron következő kiképzésre vagy katonai feladatra bevonul, azt teljesíti. Ily módon a Magyar Honvédség tényleges állományú katonájaként nevesített, tehát szolgálata során a Btk. 122. §-a szerint katona.

A szolgálati viszony megszüntetése (132. §) a legkevésbé alkalmazott katonai mellékbüntetés. A katonai bírászkodás nem alakított ki erre nézve gyakorlatot. E mellékbüntetés a rendfokozat nélküli katonáknál is – így a szerződéses, az önkéntes tartalékos honvédekénél, illetve a katonai felsőoktatási intézmény ösztöndíjas katonai jogállású hallgatóinál – alkalmazható.⁵²

Általános hadkötelezettség alapján 2004. november 1-jéig, mind rövidebb időtartamban sorkatonának is szolgáltak a Magyar Honvédség és a Határőrség állományában. Jogállásuk miatt a velük szemben alkalmazott lefokozás (131. §) a viselt tisztesi vagy tiszthelyettesi rendfokozat elvesztését eredményezte, de leszerelésükre csak a soridő kitöltésével, honvédként (határőrként) került sor. A szolgálati viszony megszüntetése nem volt sorállományú katonával szemben kiszabható, bár még a rendszerváltás-kor is volt rá példa, hogy polgári büntetőbíróság nem jogerősen kiszabta, mellékbüntetésül.

A szolgálati idő hossza miatt sorkatonával szemben nem alkalmazták a két enyhébb katonai mellékbüntetését sem, mivel azok tartama egy évnél rövidebb nem lehetett.

A katonai mellékbüntetések alkalmazhatóságára eseti döntések egymásra rétegződésével alakult ki bírói gyakorlat az évtizedek során. Ennek napjainkig ható egyik legjelentősebb állomása volt a Legfelsőbb Bíróság Elnöki Tanácsa 193/1981. szám alatt közzé tett határozata.⁵³ Ezen állásfoglalás a legsúlyosabb joghatású lefokozás kapcsán arra fektette a hangsúlyt, hogy az ítélezésben mindig érvényesülnie kell a sajátos katonai körülményeknek: a vádlott feltárandó bűnügyi és szolgálati előéletének, eddigi szolgálata teljesítése színvonalának, normakövetésre hajlandóságának, eskü szerinti addigi életvitelének. Ez utóbbiakat árnyalják a parancsnoki jellemzésben, időszakos minősítésekben kifejtettek, a nyílvántartott előléptetési adatok, dicséretetek, kitüntetések, illetve fenyítések. Soha sem önmagából az elbírált bűncselekmény tárgyi súlyából, csakis ezen egyedi jellemzők alapján ítéltető csak meg tényszerűen, és vonható le ítéltető következtetés, hogy az elkövető méltatlanná vált-e a megszerzett rendfokozatra.

Az élő joggyakorlat általában elengedhetetlennek ítéli a lefokozást – az elkövető időközbeni leszerelésétől függetlenül –, ha az elkövető a szolgálata során az alakulata (testülete) sérelmére követ el vagy elleni bűncselekményt. Hasonlóan akkor is, ha bűnüldöző hatóság tagjaként, közélet tisztasága elleni vagy igazságszolgáltatás elleni bűncselekményt valósít meg, vagy ha hivatali helyzetével él vissza súlyos, kirívó módon. A katonai szabályozókkal különös bűnismétlőként szembehelyezkedő, normakövetésre képtelen, katonai bűncselekményt kimerítő elkövetőnél is indokolt e mellékbüntetés kiszabása, illetve minden – nyomatékkal a szándékos – olyan bűncselekmény esetén, amely jellegénél, hatásánál fogva kiemelten veszélyezteti az adott katonai szervezet, testület törvényes működésébe vett közbizalmat, a fennálló szolgálati rendet.

A körütekintő büntetőkiszabási gyakorlat azért indokolt, mert a lefokozás – és a szolgálati viszony megszüntetése is – erőteljesen egzisztenciális hatású, hiszen a jogerős döntés után a még állományban lévő elítelt elveszti állását, jövedelmét, adott esetben szolgálati lakása használatának jogosultságát. Ekként van valós nyomatéka az ítéleti egyéniesítés hivatkozott, speciális háttérkörülményeinek.

Ugyanakkor a két súlyosabb katonai mellékbüntetés, a benne rejlő becsületfosztó jelleg miatt, képes kifejteni azt a katonai nevelő hatást, melynek következtében elérhető az általános megelőzés a fegyveres szervek állományában.

A katonai nevelő hatás a személyi állományban megtartható elkövetőknél a becsületet csorbító rendfokozatban visszavetéssel (133. §) hathatósan segíthető elő. E mellékbüntetés is magában foglal anyagi jellegű hátrányt, mert a rendfokozathoz a Magyar Honvédségben a honvédelmi pótlék, míg a többi állami fegyveres szervnél a rendfokozati illetmény van hozzárendelve. Így a visszavetett elkövető mellékbüntetés végrehajtása során – annak időtartamában, egy vagy két éven át – csökkentett illetményt kap.

Rendfokozatban visszavetni az elbíráláskor viselt rendfokozatból, csak eggyel alacsonyabb szintre lehet. Bár törvény nem tiltja, de a katonai bírászkodás gyakorlata szerint csak azonos rendfokozati állománycsoporton belül, és csak olyan rendfokozatba vethető vissza a katona jogállású, amely szolgálati viszonyából fakad. Ekként hivatásos állományú tiszthelyettes tisztesi rendfokozatba nem vethető vissza, mert e rendfokozati csoport csak szerződéses, illetve önkéntes tartalékos jogviszonyban létezik. A hivatásos állományba vétel pedig legalacsonyabb rendfokozatként csak őrmesteribe történhet a rendvédelmi testületeknél, míg a honvédségnél főszabályként főtörzsőrmesterként, kivételesen külön jogszabály alapján őrmester vagy törzsőrmester rendfokozatba.⁵⁴

Az 1996. évi fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvény hat rendfokozati állománykategóriát állapít meg:

- tisztesek (csak szerződéses tűzoltóknál);
- tiszthelyettesek (őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester);
- zászlósok (zászlós, törzszászlós, főtörzszászlós);
- tisztek (hadnagy, főhadnagy, százados);
- főtisztek (őrnagy, alezredes, ezredes);
- tábornokok (dandártábornok, vezérőrnagy, altábornagy, vezérezredes).⁵⁵

A honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi törvény ettől eltérően csak három összevont főkategóriát jelöl meg:

- tisztesek (örvezető, tizedes, szakaszvezető);
- tiszthelyettesek (őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester, zászlós, törzszászlós, főtörzszászlós);
- tisztek (hadnagy, főhadnagy, százados, őrnagy, alezredes, ezredes, dandártábornok, vezérőrnagy, altábornagy, vezérezredes).⁵⁶

A büntető törvénykönyv 122. § (1) bekezdésében meghatározott katonákra ugyanazon büntető anyagi jogszabályok alkalmazandók az ítékezésben, a törvény előtti egyenlőség alkotmányos elvéből következően. A büntetéskiszabási gyakorlatnak a jövőben tehát úgy kell megvalósulnia, szélesednie, hogy a felhívott három főkategórián belül visszavethető az elkövető. Itt arra is utalnom kell, hogy a jogállási törvények és végrehajtási rendeleteik a beosztásban elérhető legmagasabb rendfokozatot jelölik, nem pedig generálisan a rendfokozati csoportot. E körben megkööttség csak az iskolai végzettség tekintetében fedezhető fel.⁵⁷

A hatásában legenyhébb katonai mellékbüntetés, a rendfokozatban várakozási idő meghosszabbítása (134. §) tartamát években kell rögzíteni, és ez nem haladhatja meg a szolgálati jogállásról szóló törvény szerinti várakozási idő felét. E mellékbüntetést akkor hajtja végre az állományilletékes parancsnok, ha az elbíráláskor viselt rendfokozatba lépés parancs szerinti napjától számított törvényi várakozási idő eltelt. A büntetőeljárás alatt az eljárás alá vont, katona jogállású egyén akkor sem léptethető elő, ha a viselt rendfokozatára előírt várakozási idő egyébként időközben eltelt.⁵⁸

A fegyveres szervezetek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvény szerint nincs várakozási idő főtörzsőrmester, főtörzszászlós, alezredes és ennél magasabb rendfokozatban, így ezen rendfokozatú elkövetőknél e mellékbüntetést nem lehet törvényesen kiszabni.⁵⁹

A honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi törvény kétféle várakozási időt vezetett be, attól függően, hogy a katona általános vagy speciális beosztást tölt-e be. Nincs várakozási idő szakaszvezetőként, speciális beosztásban lévő törzszászlósként, főtörzszászlósként, alezredesként vagy ennél magasabb rendfokozatban.⁶⁰

Általános beosztásban azonban az említettekén kívüli rendfokozatokban minimális és maximális idő van meghatározva. Felmerül a kérdés, hogy egy általános beosztású katona rendfokozatánál miképp alkalmazható e katonai mellékbüntetés. A bírói gyakorlat a minimális várakozási időből indul ki – örvezetőként a törvényi hat hó helyett az egy évet alapul véve –, és általában egy-, illetve kétévnyi időtartamban hosszabbítja meg a várakozási időt.

A két enyhébb katonai mellékbüntetést leginkább akkor alkalmazzák, ha az elkövető ismételt katonai vétséget valósít meg vagy katonai bűncselekményt büntetési alakzatban követ el. Külön jelentőséggel bírnak olyan bűnügyekben, ahol a katona szándékos bűncselekményt vitt véghez vagy az elkövetéskor tiszti rendfokozatot viselt, illetve előjárói beosztást látott el, mert az ilyen katonával szemben

fokozottabban kell érvényesülniük a társadalmi, erkölcsi elvárásoknak. Természetesen az alkalmazás alapkritériuma, hogy a vádlott megtartható legyen a szolgálatban, mert arra nem vált érdemtelenné.

Az önállóan, főbüntetés helyett nem alkalmazható két enyhébb katonai mellékbüntetés alkalmazásának kiüresedését eredményezi a fegyveres szervezetek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi törvény 2010. március 16-tól hatályos módosítása (56. § (6) bek. D. pont). E szerint méltatlanság címén megszűnik a szolgálati viszonya annak, akit 2009. december 31-e után elkövetett – katonai büntett kivételével – szándékos büntett miatt a bíróság felelősségre von, s ennek keretében vele szemben jogerősen büntetést szab ki. Ekkor a minimum egy év tartalmú katonai mellékbüntetések nem hatályosulhatnak teljes időtartamukban, az elkövető időközbeni, méltatlanság címén történő leszerelése miatt.⁶¹

Vizsgáljuk meg, hogy a jövőben indokolt-e a katonai büntetések, mellékbüntetések körét bővíteni, átszabni. A válasz nemleges. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a katonai mellékbüntetések alkalmazásának leginkább teret adó katonai büntetőeljárásban 2003. július 1-jétől lehetőség van arra, hogy a megvalósított katonai vétségeket az állományilletékes parancsnok a katonai ügyész döntését követően fegyelmi úton bírálja el. A fegyveres szervezetek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi törvény (123. §)⁶² és a honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi törvény (135. §)⁶³ a fenyítési nemek gazdag tárházát tartalmazza. A kisebb tárgyi súlyú katonai bűncselekmények esetében egy egyszerűsített és a bírói eljáráshoz képest gyorsabb rendben szabható ki olyan szankció, amely hatásában képes megfelelni a büntető törvénykönyv 37. §-ában megfogalmazott büntetési céloknak, kiemelten a katonai fegyelmezésnek.⁶⁴

Miként szélesíthető a katonai (mellék) büntetések alkalmazási köre? Erre a választ a katona anyagi jogi fogalmának felülvizsgálata adhatja meg. Létezik a Magyar Köztársaságban egy olyan egyenruházott rendvédelmi őrtestület, amelynek hivatásos állománya fegyveres szolgálatot (is) teljesít. Szolgálatuk során tagjai – a rendőrség állományához hasonlóan – hivatalos személyként közhatalmi funkciót gyakorolnak. A szervezet széleskörű és egyben specializált ismereteken alapuló nyomozóhatósági jogkörrel is bír. Hivatásos állománya 1952 óta rendfokozatot visel, országos vezető szervezetét parancsnokságként nevesítik, elsőszámú előjárója országos parancsnok. Szervezete regionális alaptól felépítetten hierarchizált, irányítása utasítások, parancsok útján történik. Tagjai parancsnoki fenyítő hatalom alatt állnak, a hivatásos állomány szolgálati viszonyát, a többi fegyveres rendvédelmi testülethez hasonlóan, a a fegyveres szervezetek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi törvény rendelkezései foglalják keretbe.⁶⁵ Vezetései rendszerében ór-, ügyeleti szolgálatok is megtalálhatóak, így a testület egyik legismertebb szervezeti egysége a határkörzetben és az ország mélységében is mozgó ellenőrzéseket folytató, központi járőrreljárati parancsnokság.

Ez a rendvédelmi szervezet a Vám- és Pénzügyőrség, melynek jogelőd szervezetét, a Magyar Királyi Pénzügyőrséget 1867-ben, míg a Vám- és Adóőrséget 1872-ben létesítették. A pénzügyőrség 1896-tól már nem csak fegyveres, hanem egyben karhatalmi testületként is működött.⁶⁶ Az 1939. évi honvédelmi törvény pedig akként rendelkezett, hogy a hadművelési területen a pénzügyőrség fegyveres állománya a honvédséghez csatlakozik, így a katonákkal egy jogállásúnak volt tekintendő büntetőjogi vonatkozásban is.⁶⁷ Az 1952. február 20-án kihirdetett és 1957. február 1.-jéig hatályban lévő törvényerejű rendelet 2. §-a értelmében ugyanolyan elbírálás alá estek a tagjai, mint a rendőrök: velük szemben katonai büntetőeljárásnak volt helye.⁶⁸

2008. január 1-jén a Határőrség szervezete – amely a legszorosabban kapcsolódott társszerveként, az államhatárhoz kötött szolgálati alaprendeltetése okán a Vám- és Pénzügyőrség felderítő, ellenőrző tevékenységéhez – a Rendőrségbe integrálódott.⁶⁹ Ennek újonnan létrehozott határrendész szakága, a felállítási helyek egyezőségéből is fakadóan, a Vám- és Pénzügyőrség állományával együttesen rendszeresen ellát közös szolgálatokat, akciókat. A magyar állam alapérdeke, hogy a rendvédelme körében szervezett testületek az előírásoknak megfelelően a szolgálati rend keretei között működjenek. Közös szolgálatellátás során bűncselekményt elkövető testületi tagok ugyanazon büntető bírászkodás alá kell hogy essenek, velük szemben ugyanazon szankciórendszer alkalmazandó, teljes körűen.

Mindezek ismeretében okszerű a következtetés, hogy a Vám- és Pénzügyőrség hivatásos állományát a jövőben katona jogállásúként szükséges meghatározni. Így e személyi körre nézve is alkalmazhatóvá válnának a katonai (mellék) büntetések, hiszen a Vám- és Pénzügyőrség hivatásos állományú elkövetője ugyanúgy sérti a rendfokozat tekintélyét és a testülete közmegebecsülését a bűncselekményével, mint a más katona jogállású elkövetők.

A vám- és pénzügyőrök vonatkozásában a katonai büntetőeljárás tárgyi hatályát a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett delictumokra lenne indokolt s célszerű megállapítani.

Jegyzetek:

¹A polgári magyar állam időszakában az állam fegyveres testületeiben tevékenykedőket három csoportra osztották. Katonák (honvédségnél, csendőrségnél, testőrségeknél, koronaőrségnél és képviselőházi őrségnél fegyveres szolgálatot teljesítők), a polgári fegyveres őrtestületeknél (rendőrségeknél, pénzügyőrségnél, büntetés-végrehajtásnál fegyveres szolgálatot ellátók) és végül a katonai és a polgári fegyveres testületeknél fegyver nélküli munkaköröket ellátók. Formai tekintetben is megkülönböztették e három kategóriát. A katonák rendfokozatuk jelölésére csillagot, a polgári fegyveres őrtestületeknél fegyveres szolgálatot ellátók csillagrózsácskát, végül pedig a fegyveres szervezeteknél fegyver nélküli teendőket végzők rózsácskát viseltek rangjuk jelölése gyanánt. A hármas tagolás lényegét többek között a veszélyeztetettség alkotta. A katonai állomány – amely döntően a haderőben teljesített szolgálatot – adott esetben a hazájáért az életét is köteles volt feláldozni. A polgári fegyveres őrtestületeknél teljesített szolgálat ugyan veszélyesebb volt a tisztviselői hierarchia civil szférájában dolgozók munkájánál azonban a katonák által megvalósítandó harci teendőknel veszélytelenebb volt. A fegyveres testületeknél fegyver nélküli tevékenységet végzők veszélyeztetettsége pedig lényegében a polgári életben tevékenykedőkével volt azonos, bár a testületük jellegéből fakadóan jóval feszesebb életmódot követeltek tőlük, mint a civil életben tevékenykedők esetében. E hármas tagolást a trianoni békediktátum utáni csonka Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchiától örökölte. E rendszer számos eleme fellelhető ma is az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiban. A rendszer pedig a HABSBERG-birodalomban mintegy 300 éves fejlődés során alakult ki. Ezt a szisztémát törölte el – az orosz indíttatású szovjet mintát követő – pártállami struktúra, amely minden fegyveres testület tagját katonai rendfokozattal igyekezett ellátni. A magyar állam előtt a harmadik évezred elején alapvetően két út áll. Vagy továbbalakítja az 1945 utáni szisztémát, amelyben a katonai jelleg általánossá válása dominál. Vagy pedig visszatér a polgári magyar állam hagyományaihoz, amely egyébként harmonizál a nyugat-európai országok megoldásaival is. (a szerk.)

OLASZ – PARÁDI – ZEIDLER.

²2001/XCV. tv. 47/B. §. (2.) bek.

³1979/11. tvr.

⁴2004/CV. tv. 22.§. (4.) bek. h. pont

⁵CZIÁKY: 31. p.

⁶Loc. cit. 34. p.

⁷Loc. cit. 51. p.

⁸Loc. cit. 52. p.

⁹Loc. cit. 59. p.

¹⁰SCHULTHEISZ: 37. p.

¹¹1848/XXII. tc.

¹²V. ö. 5. sz. jegyzettel 138. p.

¹³KBTK-1855: 32. p.

¹⁴Loc. cit.

¹⁵Loc. cit. 33. p.

¹⁶Loc. cit. 34. p.

¹⁷1912/XXXIII. tc.

¹⁸1930/III. tc.

¹⁹1930/II. tc.

²⁰1878/V. tc.

²¹Loc. cit.

²²V. ö. 19. sz. jegyzettel.

²³V. ö. 10. sz. jegyzettel. 64. p.

²⁴Loc. cit.

²⁵1921/XLIX. tc.

²⁶V. ö. 10. sz. jegyzettel. 54. p.

²⁷V. ö. 19. sz. jegyzettel.

²⁸Loc. cit.

²⁹Loc. cit.

³⁰1948/LXII. tv.

³¹1950/II. tv.

³²V. ö. 30. sz. jegyzettel.

³³2 300/1944. ME. r.

³⁴1955/22. tvr.

³⁵PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 163. p.

³⁶HALÁSZ: 507. p.

³⁷KOVÁCS: 88. p.

³⁸V. ö. 31. sz. jegyzettel.

³⁹V. ö. 37. sz. jegyzettel. 85. p.

⁴⁰1961/V. tv.

⁴¹Loc. cit.

⁴²1962/10. tvr.

⁴³1957/8. tvr.

⁴⁴1959. évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 105. sz. határozata ; 1964. évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 130. sz. határozata.

⁴⁵V. ö. 36. sz. jegyzettel. 504. p.

⁴⁶Loc. cit. 531. p.

⁴⁷Loc. cit. 534. p.

⁴⁸1978/IV. tv.

⁴⁹1974/9. tvr.

⁵⁰ 2009/LXXX. tv.

⁵¹ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

⁵² 1996/XLV. tv.

⁵³ KORDA: 48. p.

⁵⁴ V. ö. 52. sz. jegyzettel.

⁵⁵ 1996/XLIII. tv.

⁵⁶ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

⁵⁷ V. ö. 48. sz. jegyzettel.

⁵⁸ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

⁵⁹ V. ö. 55. sz. jegyzettel.

⁶⁰ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

⁶¹ V. ö. 55. sz. jegyzettel.

⁶² a) feddés, b) megrovás, c) pénzbírság, d) egy fizetési fokozattal egy évre visszavetés, e) a soron következő rendfokozatba lépés várakozási idejének 6 hónaptól 2 évig terjedő meghosszabbítása, f) eggyel alacsonyabb rendfokozatba 6 hónaptól 2 évig terjedő visszavetés, g) alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés, h) szolgálati viszony megszüntetése, i) lefokozás.

⁶³ a) feddés, b) megrovás, c) szigorú megrovás, d) pénzbírság, e) a beosztási illetmény legfeljebb 20%-kal történő csökkenése legfeljebb egy évig, f) minimális várakozási idő 6 hónaptól 2 évig terjedő meghosszabbítása, g) szolgálati viszony megszüntetése, h) lefokozás.

⁶⁴ V. ö. 48. sz. jegyzettel.

⁶⁵ V. ö. 55. sz. jegyzettel.

⁶⁶ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.*

⁶⁷ 1939/II. tc.

⁶⁸ 1952/6. tvr.

⁶⁹ 2007/XC. tv.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- CZIÁKY — CZIRÁKY Ferenc: *A magyar katonai büntető – és fegyelmi jog ezeréves története.* Budapest, 1924, Dunántúl kiadó.
- HALÁSZ — HALÁSZ Sándor (szerk.): *A Btk. Kommentárja.* Budapest, 1968, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- KORDA — KORDA György: *A katonai és a honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények.* Budapest, 1988, Zrínyi Katonai Kiadó.
- KOVÁCS — KOVÁCS Zoltán (szerk.): *A katonai büntetőjog kézikönyve.* Budapest, 1958, Zrínyi Katonai Kiadó.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* — PARÁDI József et.al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris.
- SCHULTHEISZ — SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntető törvénykönyv magyarázata.* I.köt. Budapest, 1931, Pulitzer.

TANULMÁNYOK

- OLASZ – PARÁDI – ZEIDLER — OLASZ György – PARÁDI József – ZEIDLER Sándor: A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 28–62. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CHRESTOMATHIA

- KBTK-1855. — Az 1855. évi január 15-i katonai büntető törvény a büntettekről és a vétségekről. Budapest, 1901, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.

KÉZIRAT

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

JOGSZABÁLYOK

- 1848/XXII. tc. — 1848/XXII. tc. a nemzeti őrseregről.
- 1878/V. tc. — 1878/V. tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről.
- 1912/XXXIII. tc. — 1912/XXXIII. tc. a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról.
- 1921/XLIX. tc. — 1921/XLIX. tc. a Magyar Királyi Honvédségről.
- 1930/II. tc. — 1930/II. tc. a katonai büntetőtörvénykönyvről.
- 1930/III. tc. — 1930/III. tc. a katonai büntetőtörvénykönyv életbe léptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről.
- 1939/II. tc. — 1939/II. tc. a honvédelemről.
- 1948/LXII. tv. — 1948/LXII. tv. a katonai büntető törvénykönyvről.
- 1950/II. tv. — 1950/II. tv. a büntető törvénykönyv általános részéről.

1955. évi. 22. tvr. — 1955. évi. 22. tvr. a rendőrségről.
 1961/V. tv. — 1961/V. tv. a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről.
 1978/IV. tv. — 1978/IV. tv. a Büntető Törvénykönyvről.
 1996/XLIII. tv. — 1996/XLIII. tv. a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.
 1996/XLV. tv. — 1996/XLV. tv. a katonai és a rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról.
 2001/XCV. tv. — 2001/XCV. tv. a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról.
 2004/CV. tv. — 2004/CV. tv. a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
 2007/XC. tv. — 2007/XC. tv. a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény módosításáról.
 2009/LXXX. tv. — 2009/LXXX. tv. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.
 1952/6. tvr. — 1952/6. tvr. a katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1948. évi LXII. törvény kiegészítéséről.
 1957/8. tvr. — 1957/8. tvr. egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról.
 1962/10. tvr. — 1962/10. tvr. a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről
 1974/9. tvr. — 1974/9. tvr. a társadalom fokozottabb védelméről a közrendre és a közbiztonságra különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében
 1979/11. tvr. — 1979/11. tvr. a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
 1959.évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 105. sz. határozata — 1959.évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 105. sz. határozata a belügyminisztérium hivatásos személyi állományának szolgálatáról
 1964.évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 130. sz. határozata — 1964.évi Népköztársaság Elnöki Tanácsának 130. sz. határozata a belügyminisztérium hivatásos személyi állományának szolgálatának módosításáról
 2 300/1944. ME. r. — 20300/1944. ME. r. a Magyar Királyi Rendőrség átszervezéséről